

קול צופיין

קול צפ"ן נשאו קול יחדו ירננו

גיליון מס' 1126

ויצא תשפ"ג השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

לא לשווא שקד שומר מהלכות שומרים

על אבימלך. ה' אומר כי בגלל הסיבה הזאת אברהם שותף בדינה של סדום "ונברקם היו י'היה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גווי הארץ" (בראשית יח יח). כך אומר לבן ליעקב: "אם נא מצאתי חן בעיניך נחשתי ויברכני ה' בגללך" (כא ו). כך בבית פוטיפר "ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף" (לט ה). והעיקר כמובן בימי יוסף שמביא את השבע בשנות הרעב לכל מצרים ולכל הארצות שבסביבה. התרומה המוסרית של עם ישראל לעולם בספר בראשית היא מוסר של בין אדם לחברו, כמו שמופיע בפרשה זו ובפרשות אחרות. בספר שמות תפקיד עם ישראל הוא גם ללמד את העולם שה' מנהל את העולם ולא פרעה. הוא מלך בעבר והוא ימלוך לעולם ועד.

הלכות שומרים

תיתן אמת ליעקב

התורה מתארת בפרשת השבוע באריכות את הזהירות של יעקב שלא לנגוע ברכושו של לבן. מרן הרב אליהו זצוק"ל היה מדגיש שהזהירות הזו עוברת לבניו. יעקב אומר ללבן חמיו "כיימשושת את-כל-כלי מהמציאתך מכלל כלי-ביתך שים פה נגד אחי ואחיד ויזכחו בין שנינו". איך יכול להיות שבניו של יעקב לא לקחו כפית אחת או דבר קטן מכל רכוש לבן שהוא סבא שלהם? זה החינוך שנתן יעקב לבניו לדורי דורות.

התורה מאריכה להסביר לדורות איך התנהג יעקב עם רכושו של גוי: "זה עשרים שנה אנכי עמך ורמתיך ונעמך לא שקלו ואילי צאנך לא אכלתי: סרפך לא-הקבאתי אליך אנכי אחטונה מידי תבקשנה גנבתי יום וגנבתי לילה: הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתני מעיני: זה-לי עשרים שנה בביתך עבדתיך ארבע-עשרה שנה בשתי בנתיו ושש שנים בצאנך ותחלף את-משקרתני עשרת מנים" (בראשית לא, לו-מב). כך בונים את עם ישראל.

ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך

ברכה משולשת

בפנייה הראשונה של ה' לאברהם הוא אומר לו כי מטרת העלייה לארץ ישראל היא להביא ברכה לכל משפחות האדמה. "ונברכו בך כל משפחת האדמה" (בראשית יב). אלוקים חוזר ואומר לאברהם עוד פעמיים כי הברכה לעולם קשורה לירושת הארץ. האחת היא לפני הפיכת סדום, שם התחלף הביטוי לגוי הארץ: "ואברקם היו י'היה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גווי הארץ" (בראשית יח יח). הפעם השנייה היא בפרשת העקידה, שם נוסף גם זרעו של אברהם: "והתברכו בזרעך כל גווי הארץ" (בראשית כב יח).

אלוקים אומר את אותה לשון בדיוק ליצחק בהקשר לירושת הארץ: "ונתתי לזרעך את כל הארצות האל והתברכו בזרעך כל גווי הארץ" (כו ג). וכשה' מבטיח ליעקב בחלום הסולם את אותו הדבר, הוא קושר אותו לירושת הארץ וחוזר ל"משפחות האדמה" שנאמר לאברהם, בתוספת "זרעך": "ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך" (בראשית כח יא).

משפחות האדמה וגויי הארץ אינם מתברכים אלא בשביל ישראל

ובגמרא (יבמות סג ע"א) אומר רבי אלעזר: "כל משפחות האדמה - אפילו משפחות הדרות באדמה, אין מתברכות אלא בשביל ישראל; כל גויי הארץ - אפילו ספינות הבאות מגליא לאספמאי, אינן מתברכות אלא בשביל ישראל".

אנחנו מזכירים את שניהם בתפילת עלינו לשבח, "שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמונו כמשפחות האדמה". והאר"י כתב כי גויי הארצות בעולם היצירה, ומשפחות האדמה בעולם הבריאה. ומשמע שעל שתי הדרגות אנו מתפללים. "הבו לה' משפחות עמים הבו לה' פבד ועז" (תהילים צז).

והיית לאב המון גוים

הברכה הראשונה לעולם של אברהם היא הצלת סדום. כך אברהם מתפלל

זו הסיבה שמיד אחרי מתן תורה התורה מדברת על ארבעה סוגי השומרים ודיניהם (שמות פרק כב). חשוב שמיד ביצירת עם ישראל הוא ידע את ההלכות החשובות הללו, בסיסו המוסרי של העם.

ארבעת השומרים מתחלקים לשניים ששומרים לזמן הבעלים, האחד בתשלום, שומר שכר, והאחר בלי תשלום, שומר שכר. שני סוגים נוספים הם המשתמשים בחפץ של הבעלים, השומר בתשלום והשואל בלי תשלום. יש דינים שהם שווים בכלם ויש שונים.

הכול לפי הפיקדון

הדינים השווים הם שכל אחד מהארבעה צריך לשמור על רכוש חברו שמירה מעולה. "כיצד דרך השומרים? הכל לפי הפיקדון. יש פקדון שדרך שמירתו להניחו בבית שער, כגון הקורות והאבנים. ויש פקדון שדרך שמירתו להניחו בחצר, כגון חבילות פשתן הגדולות וכיוצא בהן. ויש פקדון שדרך שמירתו להניחו בבית, כגון שמלה וטלית. ויש פקדון שדרך שמירתו להניחו בתיבה או בארגז ונועל עליו, כגון בגדי משי וכלי כסף וכלי זהב וכיוצא בהם" (ש"ע ח"מ רצ"א סעיף ג).

חייב להציל במקלות

השומר צריך להשתדל להציל את הרכוש שהופקד אצלו. ולכן "רועה שהיה לו להציל הטריפה או השבוייה ברועים אחרים ובמקלות, ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות להציל - הרי זה חייב. אחד שומר חנם ואחד שומר שכר, אלא ששומר חנם קורא רועים ומביא מקלות בחנם, ואם לא מצא - פטור; אבל שומר שכר חייב לשכור הרועים והמקלות עד כדי דמי הבהמה, כדי להציל, וחוזר ולוקח שכן מבעל הבית, ואם לא עשה כן, והיה לו לשכור ולא שכר, הרי זה פושע, וחייב" (ש"ע ח"מ"ט ש"ג ח).

שומר שמסר לשומר - חייב

כלל נוסף ששייך בכל ארבעת השומרים הוא שאין הם רשאים להעביר את החפץ לשומר אחר אלא בהסכמת הבעלים. ולכן "שומר שמסר לשומר - חייב, אפילו אם הוא שומר חנם ומסר לשומר שכר". למרות שבדרך כלל שמירתו של שומר שכר היא טובה יותר מזו של שומר חנם - יכול בעל הבית להתנגד לכך. **לדעת אב"י**, יכול הבעל לומר לשומר הראשון "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר". העברת הפיקדון לשומר השני היא פשיעה. על כן, גם אם אצל השומר השני החפץ אבד באונס, סוף סוף זה "תחילתו בפשיעה וסופו באונס" וחייב.

לעומת זאת, רבא סובר שהעברת החפץ לשומר השני איננה פשיעה, שהרי החפץ נמסר ביד שומר בן דעת. טעם החיוב הוא אחר: הבעלים אומר שהאמין רק לשומר הראשון בשבועה, ולא לשומר השני, וכך נפסקה ההלכה. שיכול לומר לו "את מהימין לי בשבועה היאך לא מהימין לי בשבועה". אפילו אם ידוע לכל שהשני טוב וכשר יותר מראשון.

מסרו לאשתו ובניו לא נקרא אחר

ואע"פ שאסור לשומר למסור את החפץ לאדם אחר, מותר למסור לבניו ולבנותיו הגדולים. כל בעל חפץ לוקח בחשבון שהשמירה לא תהיה רק על ידי בעל הבית אלא גם על ידי בני ביתו. וכך נפסק להלכה: "כל המפקיד אצל בעל הבית, בין כלים בין מעות, על דעת אשתו ובניו ובני ביתו הגדולים הוא מפקיד" (ש"ע ח"מ רצ"א א).

אמנם לא יכול בעל הבית לתת את הפיקדון בידי בניו הקטנים שהשמירה שלהם לא נחשבת שמירה. וכן לא יכול למסור את הפיקדון לבניו שאינם בני הבית. "או לאחד מקרוביו שאינם שרויים עמו בבית ואין סומכין על שלחנו, ואין צריך לומר אם מסרם לאחר, הרי זה פושע וחייב לשלם, אלא אם כן הביא השומר השני ראיה שלא פשע".

בעליו עמו לא ישלם

כן יש הלכה שאומרת כי כאשר הבעלים נמצא עם השומר - פטור השומר מחובת השמירה. "המפקיד אצל חברו, בין בחנם בין בשכר, או השאילו או השכירו, אם שאל השומר את הבעלים עם הדבר שלהם או שכרם, הרי השומר פטור מכלום, אפילו פשע בדבר ששומר, ואבד מחמת הפשיעה, הרי זה פטור, שנאמר 'אם בעליו עמו לא ישלם'" (ש"ע ח"מ רצ"א כח).

כשמתקלקל הפיקדון - מוכרו בבית דין

בכל ארבעת השומרים אם הפיקדון עומד להתקלקל, כגון שהפיקדון הוא חמץ ותוך כדי השמירה מגיע חג הפסח, מותר למוכרו בבית הדין. "המפקיד חמץ אצל חברו והגיע פסח, הרי זה לא יגע בו עד שעה חמישית ביום י"ד. מכאן ואילך יוצא ומוכר בשוק לשעתו, מפני השבת אבידה לבעלים" (ש"ע ח"מ רצ"ב ז). ואע"פ שאין פה אבדה במובן הרגיל של המילה, שלא אבד פה כלום, אם השומר לא ימכור את החמץ הזה - הוא יאבד כחמץ שעבר עליו הפסח. ולכן מותר למוכרו לנוכרי.

כן הדין אם אדם שומר פירות, ירקות או כל דבר והוא מתלע או מרקב או עומד להיגזק בכל דרך אחרת, חובה על השומר למוכרו אותו של ייגזק. "המפקיד פירות אצל חברו, והרקבו; דבש, ונפסד; יין, והחמיץ; עושה תקנה לבעל הפקדון אם אינו בעיר, ומוכרם בבית דין, אעפ"י שעמדו בהפסדן ואין ההפסד פושה בהם, הרי הסלים והקנקנים מוסיפים הפסד" (ש"ע ח"מ רצ"ב טז).

ובכל מקרה שמוכר את הפיקדון על פי בית דין "הרי זה מוכר לאחרים ואינו מוכר לעצמו, מפני החשד, והדמים יהיו מונחים אצלו. ויש לו רשות להשתמש בהם, לפיכך הרי הוא עליהם שומר שכר אעפ"י שעדיין לא נשתמש בהם" (ש"ע ח"מ רצ"ב יט).

החזרת פיקדון לידי הבעלים

בכל מקרה לא יכול להחזיר את הפיקדון לבעלים באמצעות הדואר, ואם שלח אותו בדואר ואבד, הרי זו אחריות של השומר. אלא אם כן סוכם עם בעל החפץ שיחזיר לו באמצעות הדואר או בכל דרך מוסכמת אחרת. וכן לא ישלח השומר את הפיקדון לבעלים על ידי שליח, אלא אם כן ברור לשומר כי האחריות היא עליו עד שיגיע לידי הבעלים (ש"ע ח"מ רצ"ג ד).

החזרת הפיקדון במקום יישוב

אם אדם הפקיד אצל מישהו חפץ ביישוב, לא יחזיר לו במדבר, שבמדבר חפצים לא נשמרים היטב, וזה ידרוש מהבעלים לשאת את החפץ עד ליישוב. "אם הפקיד אצלו ביישוב והביא פקדונו במדבר, אינו מקבלו ממנו, אלא יאמר לו: הרי הוא באחריותך עד שתחזירנו לי ביישוב כדרך שהפקדתיו אצלו ביישוב" (ש"ע ח"מ רצ"ג ג).

התרומה המוסרית של עם ישראל לעולם בספר בראשית היא מוסר של בין אדם לחברו, כמו שמופיע בפרשה זו ובפרשות אחרות. בספר שמות תפקיד עם ישראל הוא גם ללמד את העולם שה' מנהל את העולם ולא פרעה. הוא מלך בעבר והוא ימלוך לעולם ועד

הלכות שומר חנם

תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב

שומר חנם לא חייב בגניבה ואבדה אלא רק בפשיעה (ש"ע רצ"א א). אמנם אם תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. לדוגמה, אדם שמר כסף במקום שהוא מוגן בפני גנבים אבל לא מוגן בפני האש, הרי זאת פשיעה. ואם אחר כך באו גנבים וגנבו את החפץ, הרי זו תחילתו בפשיעה וסופו באונס וחייב (ש"ע רצ"א ו).

ישתמש בהם; לפיכך אבדו או נגנבו אינו חייב באחריותו, והוא שיטמנה בקרקע כמו שנתבאר" (שו"ע רצב ז).

המפקיד ספר תורה אצל חברו

מי שהפקידו אצלו ספר לא יכול להשתמש בו. "המפקיד ספר תורה אצל חברו, גוללו פעם אחת ל"ב חדש. ואם כשהוא גוללו פתחו וקרא בו, מותר; אבל לא יפתח בגלל עצמו ויקרא. והוא הדין שאר ספרים. ואם פתח (וקרא) וגלל בגלל עצמו, הרי שלח יד בפקדון ונתחייב באונסים".

והוסיף הרמ"א "והני מיילי בעם הארץ; אבל תלמיד חכם שאין לו ספר כיוצא בזה, מותר לקרות ולהעתיק ממנו, כי ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו" (שו"ע רצב כ). והביא על זה הבית יוסף בשם המרדכי "ושמא הטעם משום דאיתא במדרש משלי על 'לא יבזו לגנב כי יגנוב' שאין לבזות מי שגונב דברי תורה ומעתיק" (עי' ילקוט שמעוני ס' תתקלט, על משלי ו ל).

שומר שכר, שוכר ושואל

חייב בגניבה ואבדה

"שונה שומר שכר משומר חנם ששומר שכר חייב גם בגניבה ואבדה. ויש אומרים שאפילו שמר כראוי ונתן הכספים תחת הקרקע בעומק מאה אמה, שאי אפשר לגנבם משם אם לא ע"י מחילות, או גם בעידנא דניימי אינשי ונגנבו, או קפץ עליו חולי ולא יכול לשומרה וכל כיוצא בזה - חייב. ואפילו הקיפו חומה של ברזל. ואפילו אם אילו היה שם לא היה יכול להציל, חייב בגניבה ואבדה, אלא אם כן היה שם ולא היה יכול להציל" (שו"ע שג א-ב). ולדעת הגר"א (ס"ק ד) זה נקרא אונס ופטור.

באו שודדים - פטור

שומר שכר פטור מאונס. ולכן אם באו שודדים לגנוב את החפץ שהוא שומר עליו - פטור. ואפילו אם יש לו נשק והוא יכול להילחם בשודדים פטור, "לפי שהליסטים מוסר נפשו יותר" (שג ג).

וכן אם הייתה שריפה ונשרף החפץ שהוא שומר עליו בשכר, פטור כי זה נחשב אונס. ושומר שכר פטור באונסים. ובלבד שהשומר יודע בוודאות שהחפץ נשרף או היה בבית הנשרף בעת השריפה. אבל אם יכול להיות שגנבו אותו קודם, לא יכול להינצל בשבועה.

שני זאבים - אונס; שני כלבים - אינם אונס

כך כתב השו"ע: "רועה שבאו זאבים וטרפו ממנו, אם היה זאב אחד - אינו אונס אפילו בשעת משלחת זאבים. ואם היו שני זאבים - הרי זה אונס. שני כלבים - אינם אונס אפילו באו משתי רוחות. היו יותר על שנים - הרי זה אונס" (שג ד).

והוסיף השו"ע "יש מי שאומר דכל מה דאמרין דלא הוי אונס דוקא בשלא השתדל להציל, אבל אם השתדל להציל ולא יוכל, אין לך אונס גדול מזה, ונשבע על זה, ונפט"ר" (שג ה). אפילו אם מדובר בזאב או בכלב אחד.

הלך למקום סכנה

אם התנפלו עליו אריה, דב, נמר, ברדלס או נחש - הרי זה אונס. ואם אדם הלך מעצמו למקום סכנה זה והתנפלו עליו בעלי החיים הללו וטרפו את הכבש או את הפרה שהייתה שמונה בידו - הרי הוא חייב (שג ו) שזה דבר שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - שחייב.

לשם דוגמה, אם אדם ביקש מחברו שישמור לו על הטלפון הנייד כשהוא טובל במקווה או רוחץ בים, השומר הזה הוא שומר חנם כיוון שלא מקבל שום שכר על שמירתו. אם השומר שם את הטלפון של חברו בכיס, הרי זו שמירה טובה. אבל אם הוא התקרב למים והתכופף והטלפון של חברו נפל למים, הרי זו פעולה שיש בה פשיעה, ולמרות שהנפילה היא באונס, הוזהר על תחילתו בפשיעה וסופו באונס וחייב.

אם אין המקום ראוי לשמירה - חייב

מורה, מדרך או תלמיד שהתנדב ואסף מהתלמידים כסף לטיול או לפעילות אחרת, וכן גבאי צדקה שאסף כסף לחלק לצדקה והכסף נגנב - הרי הוא שומר חנם וצריך לבדוק איך הוא שמר על הכסף. הכלל בשמירת כספים הוא שהשומר שמר כמו שכל אדם שומר על כספו. "מניחם במקום שמניח מעותיו". וכן "ובמקום המשתמר כפי דרך המקום וכפי הזמן שהוא מפקיד" (שו"ע רצא יח).

אבל אם אדם מזלזל ברכושו ושומר אותו במקום שרוב בני אדם לא שומרים אותו - חייב. כך כתוב בתלמוד ירושלמי (ב"מ פרק ג הלכה ז) "נתנן במקום שנוהג ליתן שלו, אם היה ראוי לשמירה - פטור, ואי לא - חייב". וכן פסק השו"ע "ואף על פי שהניח הפקדון עם שלו, אם ראוי לשמירה - פטור; ואם אין המקום ראוי לשמירה - חייב. בשלו הוא רשאי, ואינו רשאי בשל אחרים" (שו"ע רצא יד).

ממון שאין לו תובעין

כשאדם אוסף צדקה, חשוב מאוד לדעת עבור מי הוא שומר את כספי הצדקה. אם מדובר על כספים של אדם מסוים הרי הוא חייב, כמו הדוגמה לעיל של כספים שנאספים לטיול או לצרכים אחרים של בני חבורה. אבל אם נאספו כספים סתם לצרכים שיבואו בעתיד, הרי אין תובע לכספים הללו. וכך כתוב בשו"ע "מי שהפקידו אצלו מעות עניים או פדיון שבויים ופשע בהם ונגנבו, פטור, שנאמר: לשמור (שמות כב, ט), ולא לחלק לעניים, והרי הוא ממון שאין לו תובעין. במה דברים אמורים, בשאין זה הממון מופקד לעניי מקום זה או לשבויים ידועים. אבל אם היה לעניים אלו או לשבויים אלו, והרי הוא קצוץ להם, הרי זה ממון שיש לו תובעים, וישלם אם פשע, או ישבע שלא פשע, כדרך כל השומרים" (שו"ע חו"מ שא ו).

שולח יד בפיקדון - גולן וחייב

אסור לשומר חנם להשתמש בחפץ שהוא שומר עליו, כי הוא קיבל את החפץ לשמירה ולא לשימוש. ולכן כל מי שהשתמש בחפץ שהופקד אצלו בלי רשות הרי הוא גולן, למרות שהחפץ בא לידו ברשות. "השולח יד בפיקדון על ידו או על ידי שלוחו, הרי זה גולן ונתחייב באונסים, ונעשית הגזילה ברשותו, ומשלם אותה כדין הגולנים שיתבאר בהלכות גזילה" (שו"ע רצב ה).

היה הנפקד שולחני או חנוני

אדם שהפקיד כסף בבנק או בגמ"ח לא מתכוון שהכסף יהיה שמוך באותן שטרות שהוא הביא, והוא מבין שישתמשו בכספו, וייתנו לו אחרים תמורתו בשעה שיבוא לקבל את פקדונו בחזרה. ולכן למרות שהגמ"ח הוא שומר חנם, הרי הוא נעשה כמו שומר שכר על הפיקדון הזה.

"היה הנפקד שולחני או חנוני והופקד אצלו מעות, אם אינם חתומים ולא קשורים קשר משונה, אעפ"י שהם צרורים, מותר לו להשתמש בהם; לפיכך נעשה עליהם שומר שכר וחייב בגניבה ואבדה אפילו קודם שנשתמש בהם. ואם כבר נשתמש בהם, חייב גם באונסים אפילו אחר שהחזירם למקומם, עד שיחזירם לבעליהם. ואם היו המעות צרורים וחתומים, או קשורים קשר משונה, לא ישתמש בהם, לפיכך אבדו או נגנבו אינו חייב באחריותו. ואם הופקדו אצל בעל הבית, אפילו הם מותרים, לא

כל פועל הוא כשומר שכר. ולכן "המעביד חבית ממקום למקום בשכר, ונשברה, דין תורה הוא שישלם, שאין זה אונס גדול, והרי השבירה כגניבה ואבידה שהוא חייב בה, אבל תקנו חכמים שיהיה חייב שבועה שלא פשע בה, שאם אתה אומר ישלם, אין לך אדם שיעביד חבית לחבירו. ולפיכך עשו בו שבירת החבית כמיתת הבהמה ושבירתה" (שו"ע ד"ש א).

האומנים – שומרי שכר

אדם ששם את המכונת שלו במוסך לתיקון, וכן מי שמוסר את החליפה שלו למכבסה או כל חפץ אחר לאומן שיתקן אותו, הרי האומן כמו שומר שכר. כך נאמר במשנה (ב"מ פ:): וביארה הגמ' הטעם שנעשה שומר שכר, בהנאה שהוא בחר בו כאומן ולא באדם אחר. וכן פסק השו"ע "כל האומנים שומרי שכר הם. וכולם שאמרו: טול את שלך והבא מעות, או שאמר ליה האומן: גמרתיו, ולא לקחו הבעלים הכלי, הרי האומן שומר חנם. אבל אם אמר האומן: הבא מעות וטול את שלך, עדיין הוא שומר שכר, כמו שהיה" (שו"ע שו א).

קלקל מכשיר לחברו

מי שביקש לתקן מכשיר לחברו והתקלקל המכשיר, אם הוא אומן – הרי הוא אנוס ופטור. אבל אם אינו אומן ורק ניסה את מזלו והתקלקל המכשיר, הרי הוא חייב (ב"מ צט: שו"ע שו ז).

שומר לי ואשומר לך

"אמר ליה: שומר לי היום ואשומר לך למחר, השאילני היום ואני אשאילך למחר, שומר לי היום ואשאילך למחר, השאילני היום ואשומר לך למחר, כולם נעשו שומרי שכר זה לזה" (שה ו).

שומר אבדה

נחלקו האמוראים האם המוצא אבדה מתחייב בשמירתה ברמת שומר שכר, או שמא חיוביו הם רק כשומר חנם (בבא מציעא כט ע"א). האחרונים הכריעו שהדבר מוגדר כספק בדין כיצד לפסוק, האם הוא שומר חנם או שומר שכר. וזה "ספיקא דדינא" שלא מחייבים את המאבד לשלם. אך אם בעל האבידה "תפס" מממונו של המוצא כסף כנגד אבידתו אין מוציאין ממנו.

שוכר כשומר שכר

שוכר הוא זה ששוכר את רכוש חברו לשימוש, כגון מכונת או כל כלי עבודה אחר, ומשלם עליו כסף. ודינו כמו שומר שכר שחייב בגניבה ואבדה ופטור מאונס (שו"ע א). ואסור לו להשכיר את החפץ למישהו אחר אף שהוא משלם עליו שכר מלא.

שואל חייב באונסים

שואל הוא זה שמשתמש ברכוש חברו ברשותו אבל לא משלם עליו, כמו המבקש משכנו כלי עבודה לצורך עבודה בביתו, והוא חייב בכל אפילו אם התקלקל המכשיר באונס (ש"מ א). כמובן שאין השואל רשאי להשאיל את החפץ לחבר אחר.

"אין השואל רשאי להשאיל, אפילו שאל ספר תורה, שעושה מצוה בשאלתו, אינו רשאי להשאיל לאחרים; ואם השואל לאחרים, אפילו נתקלקל מחמת המלאכה ששאלו בשבילה, חייב" (שמב א).

היה המשאיל עם השואל – פטור

"היה המשאיל עם השואל במלאכתו בשעה שמשך הדבר השואל, אפילו נגנב או נאבד בפשיעה, פטור, שנאמר: 'אם בעליו עמו לא ישלם' (שמות כב, יד) לא שנה היה עמו בשאלה שהשאיל את עצמו לעשות מלאכתו, לא שנה היה עמו בשכירות שהשכיר עצמו לו, לא שנה היה עמו באותה מלאכה של הדבר השואל, לא שנה במלאכה אחרת" (שמו א). ודבר זה נכון בכל השומרים, כמו שנאמר לעיל.

סיפורים על הרב זצ"ל

נר לאחד, טבק למאה

סיפר הרב זצ"ל: בסמוך לקברו של רבי יוחנן הסנדלר, היו נוהגים הדרוזים לגדל טבק, ואף היו שוטחים את עלי הטבק לייבוש ליד ציון הצדיק.

מעשה ובאו פעם יהודי וגוי לקברו של רבי יוחנן הסנדלר, וראו שם עלי טבק שטוחים לייבוש, אך לא היה שום סימן שהראה כי עלים אלו שייכים למישהו, ועל כן הרשו לעצמם לקחת מעט מהטבק. והנה, רצו השניים לפנות לדרכם, אך לא הצליחו לזוז ממקומם. ניסו וניסו, אך כל ניסיונותיהם עלו בתוהו, וכך נשארו נטועים על מקומם. לאחר זמן מה, באו כמה דרוזים וראו אותם במצבם זה. שאלו אותם הדרוזים: "שמא לקחתם טבק?". "כן, אך רק מעט", אמרו השניים, ומיד השיבו לידי הדרוזים את הטבק שלקחו. אך הנה, עדיין לא הצליחו לזוז ממקומם. החלו השניים להפוך את כיסיהם ולנער את בגדיהם, ורק לאחר שניקו את כל השאריות – הצליחו לזוז ממקומם.

שאלו השניים את הדרוזים: "האם ייתכן כי הצדיק שומר על הטבק בעבורכם?". "כן", השיבו הדרוזים. "וכיצד ייתכן הדבר?" הקשו השניים. ענה להם אחד הדרוזים: "כל יום אני מדליק לצדיק נר ומבקש ממנו שישומר לי על עלי הטבק". וכאמור, כך היה.

שומר לחינם

סיפר הרב זצ"ל: הלכתי למקווה של הרב פלאגי הנמצא באיזמיר, ושאלתי את הגוי ששומר על המקווה: מה אתה עושה פה? והוא אמר לי: אני שומר כאן שאנשים לא יכנסו לטבול, כאן זה אתר תיירות. רציתי מאוד לטבול במקום שטבול בו אדם גדול וקדוש כמו הרב פלאגי ושאלתי את אנשי המקום מה לעשות. אמרו לי: השוחד יעזור עיני חכמים, וכל שכן טיפשים. תיתן לשומר הזה דולר ועוד כמה פרוטות, והוא יתן לך להיכנס. וכך עשיתי. אמר לי השומר: אני אראה לך את כל המקווה וגם אחמם לך את המים שתוכל לטבול. כשנכנסנו, הוא הראה לי מהיכן המים נכנסים וכו' וראיתי שהכול נבנה באופן מהודר מן המהודר. לאחר שסיים את דבריו, ביקשתי ממנו שיצא כדי שאטבול במקווה, אך הוא סימן בידו כאומר "תשלם לי עוד". ראיתי שהוא רוצה לסחוט עוד ועוד. אמרתי לו: תצא עכשיו ואני אתן לך אחר כך עוד כסף. הוא יצא ואני טבלתי.

ראיתי שם דבר מיוחד, והוא דוד שמכניסים בו פחמים לחמם את המים. היום זה דבר מצוי שמחממים את מי המקווה. אבל זו שאלה הלכתית שמופיעה בספרי הפוסקים. וראיתי שהרב פלאגי פוסק שמותר לחמם את מי המקווה. וכך גם טבלתי וגם למדתי הלכה.

כשיצאתי, נתתי לשומר עוד שוחד. לא יחל דברו. שלא יהיה חילול ה'. ומסופר, כי בדומה לכך עשה רבנו הבן איש חי, כשבא לארץ וביקש להיכנס למערת המכפלה, שיהודים לא זכו להיכנס אליה, כי אם רק עד למדרגה השביעית, והוא ידע איך לשחד בחכמה במילים ובכסף את השומרים, ולבסוף נתנו לו להיכנס לתוך המערה פנימה.

תשובה כהלכה

חוסר און ר? . איך מתמודדים עם חוסר אמן ברבנים ובאנשים גדולים אחרים שמטבחות פרשות של הטרדות ופגיעות מיניות? מרגישה שזה שבר גדול לעולם הנשי ולאמון בעולם הרבני ספציפית שבו אנשים כל כך גדולים נפלים. השאלה שלך היא קשה, אבל צריך לזכור שהיו הרבה הטרדות גם בין מפקדים בצה"ל, גם במשטרה, גם בתיאטרון ובקולנוע וגם באקדמיה. לצערנו בכל מקום יש הטרדות ואנחנו לא מכלילים ואומרים שכולם שם רשעים. אלה שרשעים ישלמו מחיר. ואלה שטובים לא יסבלו בגללם. אני חושב שבציבור שלנו יש היום בגרות גדולה כך שיודעים להילחם בפושעים גם אם הם אנשים חזקים ותקיפים. הלואי שבחברה החילונית היו עושים כך.

אתנה שקרירית. האם מותר לקחת את שברי הכוס מהחתונה ולעשות מהם מתנה לחתן והכלה, כגון תמונה לזכר ירושלים, או משהו שקשור לנושא, או שיש עניין חוקק לרוחק אותם? אנו שוברים כוס בחתונה, לזכור שהבית הזה בע"ה נבנה, אבל הבית של השכינה חרב, ובאמת קשה לשמחם כשלנו יש בית ולשכינה עדיין אין. ולכן אם מצרפים את שברי הכוס כחלק מדבר שנועד להזכיר לנו את הצורך לעבוד ולבנות את הבית של השכינה ע"י מעשינו, זה בוודאי דבר מאוד מבורך.